

Криміналістична дезінформація як тактико-криміналістичний засіб виявлення та розкриття корупційних кримінальних правопорушень

Лариса Белік ^{*а}, Антоніна Черемнова ^{**б}

^{*} Канд. юрид. наук, доц., Національний університет «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2183-6635>, e-mail: Larysa.bielik1@gmail.com

^{**} Канд. юрид. наук, доц., Одеський НДІСЕ, м. Одеса, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0221-6337>, e-mail: cheremnova2506@gmail.com

^а Написання оригінального рукопису, адміністрування проекту, методологія.

^б Написання оригінального рукопису.

DOI: 10.32353/khrife.4.2023.02 УДК 343.985:(343.352:343.364)

Надійшло 15.11.2023 / Рецензовано 16.11.2023 / Прийнято до друку 18.12.2023 /
Доступно онлайн 29.12.2023

Мета статті — дослідити особливості реалізації криміналістичної дезінформації як тактико-криміналістичного засобу виявлення й розкриття корупційних кримінальних правопорушень. Для досягнення мети застосовано формально-логічний і системно-структурний методи. За ст. 45 Кримінального кодексу України виокремлено дві групи корупційних кримінальних правопорушень, під час виявлення та розкриття яких підозрювані (обвинувачені) надають неправдиві відомості про спосіб підготовки, скоєння або приховання своєї злочинної діяльності. Зіставлено сутність кримінальної та криміналістичної дезінформації. Досліджено практику Верховного Суду США щодо законності використання дезінформації поліцейськими під час виявлення рекетирів і корумпованих організацій. Обґрунтовано моральні підстави для застосування криміналістичної дезінформації. Зауважено, що ефективним і класичним засобом її реалізації залишається легенда, а найбільш поширеною формою — тактична операція «інсценування». Розмежовано особливості криміналістичного та кримінального інсценування. Зазначено, що криміналістичне інсценування (на відміну від кримінального) є законним і конструктивним засобом убезпечення та захисту інтересів особистості, суспільства й держави від корупційних кримінальних правопорушень. Виокремлено критерії застосування криміналістичної дезінформації,

визначено її правила: 1) спрямованість на виконання завдання; 2) обґрунтованість, своєчасність, мобільність, дієвість, гнучкість; 3) відповідність задуму й затвердженому плану; 4) кадрове, фінансове й матеріально-технічне забезпечення; 5) ситуаційна обґрунтованість з урахуванням особистості злочинця; 6) творчий підхід з обов'язковим зваженням на можливі зміни ситуації; 7) візуалізація.

Ключові слова: корупційні кримінальні правопорушення; криміналістична дезінформація; кримінальна дезінформація; слідча й оперативно-розшукова діяльність; виявлення та розкриття злочинів.

Постановка наукової проблеми

Масштаби корупційної складової діяльності посадових осіб нашої держави просто вражають. Корупція, на жаль, не нова проблема для України. За даними міжнародної антикорупційної організації *Transparency International*, станом на січень 2023 року Україна дещо поліпшила свої показники: отримала 33 бали зі 100 можливих за Індексом сприйняття корупції (англ. *Corruption Perceptions Index, CPI*) за 2022 рік, тобто цьогоріч наш показник зріс на один бал, і тепер наша держава посідає 116 місце зі 180 можливих¹.

Звісно, цей показник є дещо оптимістичним, але варто пам'ятати, що корупція є основою для глобального розквіту тіньової економіки. Корупція цілком паралізує економічний розвиток держави й руйнує засади вільного та прозорого здійснення підприємницької діяльності на принципах сумлінної конкуренції.

Попри доволі тривалу дискусію, теоретики та практики до сьогодні сперечаються щодо багатьох проблемних питань, пов'язаних із виявленням і розкриттям корупційних кримінальних правопорушень.

У правозастосовній практиці, під час виявлення та розкриття корупційних кримінальних правопорушень, співробітники оперативно-розшукових і слідчих підрозділів регулярно змушені розпізнавати неправдиву інформацію, яку корупціонери надають з метою уникнути притягнення до кримінальної відповідальності. Одним з ефективних тактичних засобів розпізнавання оманливого корупціонерів є криміналістична дезінформація, хоча останнім часом співробітники оперативно-розшукових і слідчих підрозділів змушені доводити законність її застосування. Зважаючи на не лише теоретичне, а й практичне значення криміналістичної дезінформації у кримінальному судочинстві України, актуальність цього питання зростає день у день і потребує ретельного вивчення й аналізування.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Дослідженням теоретико-правових і практичних аспектів реалізації криміналістичної дезінформації присвятили

1 Україна — 116-та з-поміж 180 країн в Індексі сприйняття корупції / Детектор медіа [Електронний ресурс]. 07.02.2023. URL: <https://cs.detector.media/reforms/texts/185173/2023—02—07-ukraina-116-ta-z-pomizh-180-krain-v-indeksi-spryyunyattya-koruptsii/> (дата звернення: 06.11.2023).

праці: О. Бандурка², В. Журавель³, І. Когутич⁴, В. Лукашевич⁵, М. Погорецький⁶, В. Тищенко⁷, М. Стащак⁸, В. Шепітько⁹ та інші вітчизняні науковці. Утім, суттєва кількість питань залишається предметом дискусій у науковому та практичному колах, а окремі з них, з огляду на розвиток слідчої та оперативно-розшукової

практики, потребують додаткового осмислення й наукового обґрунтування.

Мета статті

Дослідити криміналістичну дезінформацію як тактико-криміналістичний засіб під час виявлення та розкриття

- 2 Бандурка О. М., Бандурка І. О. Злочинність і сучасність : монографія. Харків, 2020. 408 с.
- 3 Журавель В. А. Алгоритми в криміналістиці / Велика українська юридична енциклопедія. У 20 т. Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія // редкол.: В. Ю. Шепітько та ін. Харків, 2018. С. 20—22 ; Його ж. Злочини корупційної спрямованості. Там само. С. 322—323 ; Його ж. Об'єкт пізнання криміналістики. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. 2020. Вип. 39. С. 12—22. DOI: 10.31359/2079-6242-2020-39-12 (дата звернення: 06.11.2023) ; Журавель В. А., Шепітько В. Ю. Розвиток криміналістики та судової експертизи в Україні: наближення до єдиного європейського простору / Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку : монографія. Харків, 2021. С. 651—669.
- 4 Когутич І. І. Тактичні складові дій прокурора з укладення угоди про визнання винуватості обвинуваченим. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66. С. 190—200. DOI: 10.33994/kndise.2021.66.20 (дата звернення: 06.11.2023).
- 5 Лукашевич В. Г. Докази та доказування в кримінально-процесуальному та криміналістичному вимірі. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2016. № 1 (51). С. 76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dr_p_2016_1_16 (дата звернення: 06.11.2023).
- 6 Погорецький М., Старенький О. Негласні слідчі (розшукові) дії як засоби отримання доказів: окремі проблемні питання. *Право України*. 2018. № 8. С. 85—106. DOI: 10.33498/lopu-2018-08-085 (дата звернення: 06.11.2023) ; Їх же. Чому результати НС(Р)Д не будуть доказами без розсекречування дозволів на їх проведення. *Закон і бізнес* [Електронний ресурс]. 2018. Вип. № 47 (1397). URL: <https://zib.com.ua/ua/135424.html> (дата звернення: 06.11.2023).
- 7 Тищенко В. В. Щодо поняття, завдань і змісту криміналістичної тактики. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19.05.2017). У 2 т. Т. 2. Одеса, 2017. С. 409—411. URL: <http://hdl.handle.net/11300/11608> (дата звернення: 06.11.2023) ; Тищенко В. В., Белік Л. С. Кримінальні та криміналістичні фікції як форми дезінформування у розслідуванні злочинів. *Правове життя сучасної України* : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17.05.2019). У 2 т. Т. 2. Одеса, 2019. С. 395—397. URL: <https://hdl.handle.net/11300/21513> (дата звернення: 06.11.2023) ; Тищенко В. В. Криміналістичне розпізнавання в розслідуванні злочинів. *Там само*. (Одеса, 15.05.2020). У 3 т. Т. 3. Одеса, 2020. С. 325—327. URL: <https://hdl.handle.net/11300/13329> (дата звернення: 06.11.2023).
- 8 Стащак М. В., Плескач О. Ю. Використання дезінформації підрозділами кримінальної поліції в умовах правової держави. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 27.11.2020). Харків, 2020. С. 168—170. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f27afe88-6df0-447b-82a8-563388f5b7bf/content> (дата звернення: 06.11.2023).
- 9 Шепітько В. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3 (25). С. 9—20. DOI: 10.32353/khrife.3.2021.02 (дата звернення: 06.11.2023) ; Шепітько В., Шепітько М. Формування цифрової криміналістики як стратегічний напрямок розвитку науки. *Criminalistics and Forensic Expertology: Science, Studies, Practice* : XVII Medzinardny Kongres Kriminalistika a Forenzne Vedy (Bratislava, Slovenská republika, 16—17.09.2021). Bratislava, 2021. С. 190.

корупційних кримінальних правопорушень.

Методи дослідження

За допомогою формально-логічного методу визначено особливості використання співробітниками оперативно-розшукових і слідчих підрозділів криміналістичної дезінформації як тактико-криміналістичного засобу виявлення та розкриття корупційних кримінальних правопорушень. Завдяки системно-структурному методу проаналізовано особливості використання кримінальної та криміналістичної дезінформації й виокремлено критерії, за якими можна констатувати, що криміналістичну дезінформацію застосовують саме під час виявлення та розкриття означеної категорії правопорушень.

Викладення основного матеріалу дослідження

Законодавство України передбачає кримінальну відповідальність за надання свідомо хибних свідчень, наклеп (поширення свідомо хибних відомостей, що ганьблять гідність і честь іншої особи або підривають її репутацію). Кримінальне законодавство України містить довгий перелік злочинів, основою підготовки, учинення та приховування яких є введення в оману свідомо неправдивою інформацією.

У цьому переліку перебувають і корупційні кримінальні правопорушення. Так, у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України (далі — *КК України*) корупційними кримінальними правопорушеннями названо «кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку

їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368—369² цього Кодексу»¹⁰.

Із аналізування змісту ст. 45 КК України вбачаємо, що законодавець умовно поділяє корупційні кримінальні правопорушення на дві групи.

До першої групи належать:

- привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України);
- викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України);
- викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308 КК України);
- викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем (ст. 312 КК України);
- викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313 КК України);

10 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.11.2023).

- порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320 КК України);
- викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем чи їх пошкодження (ст. 357 КК України);
- викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки або іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України)¹¹.
- зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364¹ КК України);
- зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365² КК України);
- прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України);
- підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368³ КК України);
- підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368⁴ КК України);
- пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України);
- зловживання впливом (ст. 369² КК України)¹³.

Зазначені злочини можна вважати корупційними лише в разі, коли їхній суб'єкт належить до категорії осіб, яких визначено в ч. 3, 4 ст. 18 КК України та примітці до ст. 364 КК України¹².

Другу групу складають безпосередньо корупційні злочини, що містять протиправну корупційну складову:

- нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету або надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх підвищенням (ст. 210 КК України);
- підкуп працівника підприємства, установи або організації (ст. 354 КК України);
- зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України);

Зважаючи на особливості означених корупційних кримінальних правопорушень, на практиці виникають певні складності щодо їх виявлення та розкриття. Аналізування кримінальних проваджень за зазначеними вище статтями КК України свідчить, що злочинці (із метою уникнути кримінального покарання) надають неправдиву інформацію про скоєне ними корупційне кримінальне правопорушення. Така інформація набуває статусу кримінальної дезінформації, оскільки вводить в оману співробітників оперативно-розшукових і слідчих підрозділів; за її надання настає відповідальність.

Кримінальна дезінформація є засобом досягнення злочинного наміру, який злочинці використовують для

11 Кримінальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.11.2023).

12 Там само.

13 Там само.

скоєння та приховування корупційних кримінальних правопорушень. На відміну від неї криміналістична (оперативно-розшукова або слідча) дезінформація є допустимим, законним та ефективним елементом системи засобів, застосовуваних співробітниками оперативно-розшукових і слідчих підрозділів під час виявлення й розкриття корупційних кримінальних правопорушень.

Суб'єкти корупційних кримінальних правопорушень є особами з високим рівнем освіти і найчастіше із суттєвим практичним досвідом роботи в конкретній сфері, тому вони цілеспрямовано застосовують як традиційні, так і новітні технології кримінальної дезінформації. У такому контексті співробітники оперативно-розшукових і слідчих підрозділів постійно відслідковують оновлення технологій використання кримінальної дезінформації.

Доволі ефективним і класичним засобом криміналістичної дезінформації залишається легенда. Цей засіб слідчі продуктивно застосовують під час допиту обвинувачуваних (підозрюваних), які заперечують свою причетність до корупційних кримінальних правопорушень. Як тактичний елемент легенду на практиці частіше застосовують співробітники оперативно-розшукових підрозділів під час реалізації оперативно-розшукових засобів або під час виконання негласних слідчих розшукових дій за окремим дорученням слідчого.

У дослідженні й аналізованні проблеми дезінформації в оперативно-розшуковій і слідчій діяльності із виявлення та розкриття корупційних кримінальних правопорушень варто звернути увагу на викладені далі важли-

ві обставини. Сторона захисту, представляючи інтереси свого клієнта — корупціонера, постійно апелює до принципової неприпустимості застосування щодо нього співробітниками оперативно-розшукових і слідчих підрозділів будь-яких виявів дезінформації. Така позиція адвоката цілком зрозуміла, але чи правильно він тлумачить суть криміналістичної дезінформації? Цілком очевидно, наприклад, що таємне проникнення співробітника у злочинно-корупційне формування (групу) із метою розкриття їхньої злочинної діяльності неможливо здійснити без використання криміналістичної дезінформації. Оскільки без застосування оманливої інформації (наприклад, не дезінформуючи решти учасників корупційного формування (групи) про його особистість або справжні наміри) такий співробітник не матиме змоги проникнути до них, то не здобуде відомостей про корупційну діяльність (корупційні схеми), у якій (яких) беруть участь або організаторами якої (яких) є ці формування (групи). Вочевидь, криміналістична дезінформація, криміналістичне ошуканство — це те, без чого співробітники оперативно-розшукових і слідчих підрозділів не матимуть змоги зібрати інформацію про злочинця та його злочинну діяльність. Звісно, не можна підбурювати особу до скоєння злочину, що законодавець недвозначно обумовив у ст. 271 «Контроль за вчиненням злочину» Кримінального процесуального кодексу України (далі — *КПК України*)¹⁴.

Ми проаналізували іноземну практику з порушеного питання. Наприклад, Верховний Суд Сполучених Штатів Америки активно послуговується нормами

14 Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 06.11.2023).

«Закону про рекетирські та корумповані організації»¹⁵ (англ. *The Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act, RICO Act*), який діє з осені 1970 року, у результаті чого розмежовує криміногенну ситуацію, штучно створену для невинуватої особи, і створення «пастки» для злочинця. У такому контексті провокаційні дії наявні, якщо співробітники оперативно-розшукових або слідчих підрозділів підбурювали або заохочували особу вчинити корупційне кримінальне правопорушення, навмисно вводючи її в оману щодо законності її дій та використовуючи засоби, які підштовхували таку особу до скоєння протиправних дій, яких би вона не вчинила, оскільки не була схильна до такої діяльності¹⁶.

Отже, під час розкриття корупційних кримінальних правопорушень криміналістичну дезінформацію не лише можна, а й потрібно використовувати як допоміжний засіб для виявлення правдивих відомостей. Так, у гл. 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» (далі — НС(Р)Д) КПК України вітчизняний законодавець обумовив, зокрема, огляд і виїмку кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263) і з електронних інформаційних систем (ст. 264), що не відповідає в повному обсязі узвичаєним нормам моралі¹⁷. Водночас негативне моральне сприйняття суспільством цих статей КПК України¹⁸ не є заборобою

для їх реалізації, оскільки вони є меншим злом, ніж корупційні кримінальні правопорушення, тому що мета означених НС(Р)Д, безумовно, є моральною, особливо зважаючи на те, що дозвіл на їх проведення надає суд¹⁹.

Ухвалення рішення у такому контексті є результатом моральних принципів і відповідних учинків. Це можливо лише в разі, коли співробітники оперативно-розшукових або слідчих підрозділів не мають іншої можливості здобути правдиві відомості в інший спосіб: завдяки цим заходам вони досягають позитивного результату.

Уважаємо за доцільне питання про припустимість використовувати криміналістичну дезінформацію з метою виявлення та розкриття корупційних кримінальних правопорушень формулювати так: коли (за яких саме обставин) така дезінформація залишається єдиним можливим тактико-криміналістичним засобом здобуття правдивих відомостей, за яких саме умов її можна застосовувати і, звісно, визначити чіткі межі її використання.

Під час реалізації криміналістичної дезінформації за особою, щодо якої її застосовують, завжди залишається право вибору поведінки, до того ж обов'язково потрібно дотримувати загальних прав людини.

З огляду на зазначене вище криміналістичну дезінформацію слід реалізову-

15 RICO Offenses (Racketeer Influenced and Corrupt Organizations). Prepared by the Office of the General Counsel. 29 p. URL: https://www.usssc.gov/sites/default/files/pdf/training/primers/2023_Primer_RICO.pdf (дата звернення: 06.11.2023).

16 Ibid.

17 Кримінальний процесуальний кодекс України ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 06.11.2023).

18 Там само.

19 Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затв. наказом Генпрокуратури, МВС, СБ, Адмін. Держприкордонслужби, Мінфіну, Мін'юсту України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> (дата звернення: 06.11.2023).

вати як тактико-криміналістичний засіб, що вводить в оману підозрюваного у скоєнні корупційного кримінального правопорушення щодо справжнього стану подій, водночас ініціюючи його до активних дій, які продемонструють його справжнє ставлення до конкретних подій, із обов'язковим одночасним документуванням цього ставлення. Оскільки криміналістичну дезінформацію реалізують співробітники оперативно-розшукових і слідчих підрозділів, то вона є самостійним прийомом оперативно-розшукової (слідчої) діяльності, або елементом певного методу пізнання та доказування, або прийомом тактичної операції чи оперативної комбінації.

Аналізування матеріалів кримінальних проваджень за корупційними кримінальними правопорушеннями свідчить, що найчастіше криміналістичну дезінформацію реалізують у формі тактичної операція «інсценування». Криміналістична дезінформація у вигляді інсценування є антиподом кримінальної дезінформації — кримінального інсценування, здійснюваного злочинцями корупційних кримінальних правопорушень із метою протидії виявленню та розкриттю таких правопорушень, коли злочинець уводить в оману співробітників оперативно-розшукових і слідчих підрозділів, суддів, експертів задля приховання своїх корупційних діянь і з метою уникнути кримінального покарання.

Криміналістичне інсценування (на відміну від кримінального) містить законний конструктивний засіб забезпечення та захисту інтересів особистості, суспільства, держави від корупційних кримінальних правопорушень. Криміналістичне інсценування, яке організаціїно, тактично й технічно забезпечене, спрямоване на дезінформування злочинця-корупціонера. Суттєве значення така дезінформація має, наприклад,

під час реалізації тактичної операції із викриття хабарників. Відбувається це шляхом проведення оперативного експерименту (як оперативно-розшукового заходу) або як спеціального слідчого експерименту (як однієї з форм НС(Р)Д) за ст. 271 «Контроль за вчиненням злочину» КПК України за участю особи, у якій вимагають предмет неправомірної вигоди. У межах такої операції особа, яка надає предмет неправомірної вигоди, під ретельним контролем співробітників оперативно-розшукових і слідчих підрозділів імітує поведінку, яку від неї очікує вимагач предмета неправомірної вигоди, якого затримують після передавання йому предмета неправомірної вигоди, характеристики якого співробітники оперативно-розшукових і слідчих підрозділів попередньо фіксують у матеріалах кримінального провадження.

Криміналістична дезінформація у вигляді тактичної операції також є засобом розшуку злочинця-корупціонера, який переховується від оперативно-розшукових і слідчих підрозділів, суду або ухиляється від кримінального покарання за скоєні ним корупційні кримінальні правопорушення.

Виокремимо критерії, які свідчать про реалізацію криміналістичної дезінформації під час виявлення та розкриття корупційних кримінальних правопорушень:

- імітаційна складова демонстрування вербальної або невербальної поведінки злочинця-корупціонера;
- здатність розробленої криміналістичної дезінформації впливати на психологічний стан злочинця-корупціонера та вводити його в оману щодо справжнього стану подій;
- наявність імітаційних складових під час здійснення певної діяльності (наприклад, документи

оперативного прикриття, засоби маскування зовнішності та ін.);

- використання певних атрибутів, реквізитів у конкретній типовій або нетиповій ситуації.

Криміналістична дезінформація повинна ґрунтуватися на певних правилах:

- безпосередньо стосуватися завдань, які необхідно виконати під час виявлення та розкриття корупційних кримінальних правопорушень;
- мати обґрунтований, своєчасний, дієвий характер;
- бути гнучкою, зважаючи на її зв'язок із рештою складових цілого процесу;
- реалізовуватися з урахуванням розробленого задуму й особливостей затвердженого плану, а також необхідного кадрового, фінансового та матеріально-технічного забезпечення;
- мати ситуаційну обґрунтованість з урахуванням особистості злочинця-корупціонера;
- базуватись на творчому підході під час аналізування й оцінювання наявної ситуації, з обов'язковим урахуванням можливих змін такої ситуації, а також передбачуваних результатів, можливостей, напрямів її використання надалі;
- мати максимально завуальований вигляд із метою виключити можливість викриття її або її джерел.

Висновки

Результати реалізованої криміналістичної дезінформації як тактико-криміналістичного засобу обов'язково мають зафіксувати відповідальні особи оперативно-розшукових і слідчих підрозділів, у компетенції яких перебувають

матеріали провадження за корупційним кримінальним правопорушенням. Однією з характерологічних ознак такої дезінформації є її точковий характер та обмеженість інформаційного впливу в межах місця і часу реалізації, тому своєчасне фіксування отриманих результатів у такий спосіб є обов'язковим правилом ефективного процесу її реалізації.

Криміналістичну дезінформацію як тактико-криміналістичний засіб виявлення та розкриття корупційних кримінальних правопорушень розробляють і запроваджують тільки в тому разі, коли без неї (в інший спосіб) неможливо вдало розв'язати проблемну ситуацію, що склалася: її застосовують лише під час реалізації оперативно-розшукових заходів або слідчих розшукових дій.

Forensic Disinformation as a Tactical and Forensic Means of Detecting and Solving Corruption Criminal Offenses

Larysa Bielik, Antonina Cheremnova

The article purpose is to study the peculiarities of implementing forensic disinformation as a tactical and forensic means for detecting and solving corruption criminal offenses. To achieve this goal, formal-logical and system-structural methods were used. Article 45 of the Criminal Code of Ukraine distinguishes two groups of corruption criminal offenses, during the detection and disclosure of which suspects (accused) provide false information about the method of preparation, commission or concealment of their criminal activity. The essence of criminal and forensic disinformation is compared. The author examines the practice of the US Supreme Court regarding the legality of using disinformation by police officers in identifying racketeers and corrupt organizations. The author substantiates the moral grounds for the use of forensic disinformation. It is noted that the legend remains an effective and classical means of its implementation, and the most common form is the tactical operation "staging".

The author distinguishes between the features of forensic and criminal staging. It is noted that forensic staging (as opposed to criminal staging) is a legitimate and constructive means of safeguarding and protecting the interests of an individual, society and the State from corruption criminal offenses. The author identifies the criteria for the use of forensic disinformation and defines its rules: 1) focus on the task; 2) validity, timeliness, mobility, efficiency, and flexibility; 3) compliance with the plan and the approved plan; 4) personnel, financial and logistical support; 5) situational validity, taking into account the personality of the offender; 6) creative approach with due regard for possible changes in the situation; 7) visualization.

Keywords: corruption criminal offenses; forensic disinformation; investigative and operational search activities; detection and solving crimes.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішенні про публікацію або підготовку рукопису.

Учасники

Авторки зробили свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і беруть на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Авторки заявляють, що у них відсутній конфлікт інтересів.

References

- Bandurka, O. M., Bandurka, I. O. (2020). *Zlochynnist i suchasnist* [Crime and modernity] : monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].
- Kohutych, I. I. (2021). Taktychni skladovi dii prokurora z ukladennia uhody pro vyznannia vynuvatosti obvynuvachenym [Tactical components of the prosecutor's actions to conclude a plea bargain with the accused]. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*. Vyp. 66. DOI: 10.33994/kndise.2021.66.20 [in Ukrainian].
- Lukashevych, V. H. (2016). Dokazy ta dokazuvannia v kryminalno-protsesualnomu ta krymina-listychnomu vymiri [Evidence and proof in the criminal procedural and forensic dimensions]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Pravo*. № 1 (51). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dr_p_2016_1_16 [in Ukrainian].
- Pohoretskyi, M., Starenkyi, O. (2018). Chomu rezultaty NS(R)D ne budut dokazamy bez rozsekrechuvannia dozvoliv na yikh provedennia [Why the results of CI (D) A will not be evidence without declassification of the permits for their conduct]. *Zakon i biznes* [Elektronnyi resurs]. Vyp. № 47 (1397). URL: <https://zib.com.ua/ua/135424.html> [in Ukrainian].
- Pohoretskyi, M., Starenkyi, O. (2018). Nehlasni slidchi (rozshukovi) dii yak zasoby otrymannia dokaziv: okremi problemni pytannia [Covert investigative (detective) actions as a means of obtaining evidence: some problematic issues]. *Pravo Ukrainy*. № 8. DOI: 10.33498/louu-2018-08-085 [in Ukrainian].
- RICO Offenses (Racketeer Influenced and Corrupt Organizations). Prepared by the Office of the General Counsel. URL: https://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/training/primers/2023_Primer_RICO.pdf.
- Shepitko, V. (2021). Theoretical and methodological model of criminalistics and its new directions. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. Is. 3 (25). DOI: 10.32353/khrife.3.2021.02.
- Shepitko, V., Shepitko, M. (2021). Formuvannia tsyvrovoi kryminalistyky yak stratehichnyi napriamok rozvytku nauky [Formation of digital forensics as a strategic direction of science development]. *Criminalistics and Forensic Expertology: Science, Studies, Practice* : XVII Medzynarodny Kongres Kryminalistika a Forenzne Vedy (Bratislava, Slovenská republika, 16–17.09.2021). Bratislava [in Ukrainian].

- Stashchak, M. V., Pleskach, O. Yu. (2020). Vykorystannia dezinformatsii pidrozdilamy kryminalnoi politicii v umovakh pravovoi derzhavy [The use of disinformation by criminal police units in the context of the rule of law]. *Suchasni problemy pravovoho, ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku derzhavy* : tezy dop. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 27.11.2020). Kharkiv. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f27afe88-6df0-447b-82a8-563388f5b7bf/content> [in Ukrainian].
- Tishchenko, V. V. (2017). Shchodo poniattia, zavdan i zmistu kryminalistychnoi taktyky [On the concept, tasks and content of forensic tactics]. *Tradytsii ta novatsii yurydychnoi nauky: mynule, suchasnist, maibutnie* : mat-ly Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Odesa, 19.05.2017). U 2 t. T. 2. Odesa. URL: <http://hdl.handle.net/11300/11608> [in Ukrainian].
- Tishchenko, V. V. (2020). Kryminalistychno rozpoznavannia v rozsliduvanni zlochy-niv [Forensic recognition in crime investigation]. *Tradytsii ta novatsii yurydychnoi nauky: mynule, suchasnist, maibutnie* : mat-ly Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Odesa, 15.05.2020). U 3 t. T. 3. Odesa. URL: <https://hdl.handle.net/11300/13329> [in Ukrainian].
- Tishchenko, V. V., Bielik, L. S. (2019). Kryminalni ta kryminalistychni fiktsii yak formy dezinformuvannia u rozsliduvanni zlochy-niv [Criminal and forensic fictions as forms of disinformation in crime investigation]. *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy* : mat-ly Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Odesa, 17.05.2019). U 2 t. T. 2. Odesa. URL: <https://hdl.handle.net/11300/21513> [in Ukrainian].
- Ukraina — 116-ta z-pomizh 180 krain v Indeksii spryiniattia koruptsii (2023) [Ukraine is 116th out of 180 countries in the Corruption Perception Index] / Detektor media [Elektronnyi resurs]. 07.02.2023. URL: <https://cs.detektor.media/reforms/texts/185173/2023-02-07-ukraina-116-ta-z-pomizh-180-krain-v-indeksi-spryynyattya-koruptsii/> [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. A. (2018). Alhorytmy v kryminalistytsi [Algorithms in Criminalistics] / *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia*. U 20 t. T. 20 : Kryminalistyka, sudova ekspertyza, yurydychna psykholohiia // redkol.: V. Yu. Shepitko ta in. Kharkiv [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. A. (2018). Zlochyyny koruptsiinoi spriamovanosti [Corruption-related crimes] / *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia*. U 20 t. T. 20 : Kryminalistyka, sudova ekspertyza, yurydychna psykholohiia // redkol.: V. Yu. Shepitko ta in. Kharkiv [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. A. (2020). Obiekt piznannia kryminalistyky [The object of cognition in forensic science]. *Pytannia borotby zi zlochyynnistiu*. Vyp. 39. DOI: 10.31359/2079-6242-2020-39-12 [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. A., Shepitko, V. Yu. (2021). Rozvytok kryminalistyky ta sudovoi ekspertyzy v Ukraini: nablyzhennia do yedynoho yevropeiskoho prostoru [Development of Criminalistics and Forensic Examination in Ukraine: Approximation to the Common European Space] / *Pravova nauka Ukrainy: suchasnyi stan, vyklyky ta perspektyvy rozvytku* : monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].

Белік, Л., Черемнова, А. (2023). Криміналістична дезінформація як тактико-криміналістичний засіб виявлення та розкриття корупційних кримінальних правопорушень. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 4 (33). С. 12—22. DOI: 10.32353/khrife.4.2023.02.